

УДК 378.091

В.Ю. Підгурська – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри філології і лінгводидактики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Навчальні методи і технології в системі формування мовнокомунікативних умінь майбутніх учителів початкових класів

Роботу виконано на кафедрі філології і лінгводидактики Житомирського державного університету імені Івана Франка

У статті розглядається проблема вибору методів навчання в системі формування мовнокомунікативних умінь майбутніх учителів початкових класів. Розкрито зміст понять "метод", "педагогічна інновація", "традиційні методи навчання".

Ключові слова: інноваційні методи, інтерактивні методи, інтерактивні технології, активні методи.

Подгурская В.Ю. Учебные методы и технологии в системе формирования языковых коммуникативных умений будущих учителей начальных классов.

В статье рассматривается проблема выбора методов обучения в системе формирования коммуникативных умений будущих учителей начальных классов. Раскрыто содержание понятий "метод", "педагогическая инновация", "традиционные методы обучения".

У статті розглядається проблема вибору методів навчання в системі формування мовнокомунікативних умінь майбутніх учителів початкових класів. Розкрито зміст понять метод, педагогічна інновація, традиційні методи навчання.

Ключові слова: інноваційні методи, інтерактивні методи, інтерактивні технології, активні методи.

Podgurskaya V.Yu. Educational Methods and Teaching Technologies in the System of Formation of Language Communicative Skills of Prospective Teachers

at Elementary Level. The article highlights the problem of selection teaching methods in the system of formation of communicative skills of future teachers at elementary level. It also deals with the notion “method”, “pedagogical innovations” and “traditional methods of teaching”.

Key-words: innovative methods, interactive methods, interactive technologies, active methods.

Відповідно до рішень Болонської конвенції визначається нова особистісно зорієнтована парадигма освіти, спрямована на розвиток здібностей студента, збагачення його соціального досвіду. Це спонукає лінгвопедагогів, зокрема лінгвометодистів, до постійного пошуку ефективних методів і прийомів викладання дисциплін мовно-методичного циклу.

Для формування мовнокомунікативних умінь у майбутніх учителів початкових класів особливо важливе значення має доцільне поєднання методів і прийомів суб'єкт-суб'єктної навчальної діяльності викладачів і студентів на різних етапах вивчення дидактичного матеріалу. Як зазначав М. Пирогов, "головне в навчанні не тільки те, що повідомляється, а й те, як повідомляється... Найзвичайніші щоденні предмети, які майстерно прищеплюються дитині, для неї у стократ корисніші в майбутньому, ніж високі істини, погано викладені й анітрохи не пристосовані до його понять" [6, с. 326].

Метод (від гр. *methodos* – "шлях до чого-небудь") означає шлях до мети. Методи навчання найчастіше визначаються як способи діяльності, спрямовані на досягнення певної мети або способи діяльності учнів з навчальним матеріалом. За визначенням М. Пентилюк, "методи навчання – це складна педагогічна категорія, завдяки якій реалізуються всі функції навчання: освітня, виховна, розвивальна, спонукальна, контрольна-корекційна та ін." [4, с. 108].

У педагогіці та лінгвістиці немає єдиного погляду на класифікацію методів навчання, оскільки вони класифікуються вченими на різних засадах: за джерелами отримання знань (Алексюк А., Біляєв О., Голант Є., Дмитровський Є., Огородников І., Сорокін М., Федоренко Л., Шаповаленко С. та ін.), за

дидактичними цілями (Огородников І. та ін.); за рівнем пізнавальної діяльності (Лернер І., Скаткін М.), за способом взаємодії вчителя й учнів на уроці (Біляев О., Рожило Л., Мельничайко В., Пентилюк М. та ін). Вибір класифікації залежить насамперед від окреслених цілей та завдань навчання.

Реалізація комунікативно-діяльнісного підходу до навчання мови та індивідуалізація навчального процесу істотно впливають на вибір дидактичних методів і прийомів. Державний стандарт мовної освіти акцентує увагу на практичній спрямованості комунікативно-діяльнісного підходу. Такий підхід забезпечить виховання мовної особистості у процесі мовленнєвої діяльності, що передбачає формування комунікативних умінь і навичок. Він є перспективним саме тому, що спрямований на отримання та закріплення студентами мовних знань і вмінь у процесі реальної педагогічної комунікації в межах навчальної групи, мікрогрупи, пари.

Стимулювання навчальної діяльності майбутніх фахівців, розвиток їхніх творчих здібностей, розширення меж індивідуалізації та диференціації навчання, активізація пізнавального процесу на основі реалізації суб'єкт-суб'єктних відносин між викладачем і студентом є метою впровадження модульно-рейтингової технології у навчальний процес. Оптимізація педагогічного процесу за модульно-рейтинговою технологією безпосередньо залежить від вибору методів навчання. Для кращого засвоєння змісту модуля необхідно підбирати комплекс методів, які забезпечать позитивну мотивацію здобуття знань, будуть посилювати потребу в самоосвіті, формувати стійкий інтерес до предмета, сприятимуть розвитку творчої особистості. У рамках методики формування мовнокомунікативних умінь майбутніх класоводів доцільно застосовувати, окрім традиційних методів, й освітні інновації, які забезпечують інтенсифікацію навчального процесу в вищій школі.

Мета статті – аналіз понятійного апарату з проблем інноваційного навчання.

Ефективні сучасні технології навчання активно досліджується сучасними вченими (Дичківська І., Пометун О., Пехота О., Сікорський П., Сисоєва С., Юцявичене П., Якиманська І. та ін.). Сучасний етап розвитку педагогіки характеризується інноваційністю — здатністю до оновлення, відкритістю новому [1, с. 6-7]. Поняття "*інновація*" (в перекладі з грецької мови означає "оновлення", "новизна", "зміна") з'явилося вперше в зарубіжних дослідженнях ХІХ століття в техніці. Освіта за своїм змістом, формами і методами не є сталим феноменом, вона реагує на процеси, що відбуваються в суспільстві, враховує тенденції й перспективи розвитку людства. Ознакою сучасної системи освіти є паралельне існування двох стратегій організації навчання – "традиційної" та "інноваційної". У 1978 році група римських учених звернула увагу світової наукової громадськості на неадекватність принципів традиційного навчання вимогам сучасного суспільства до особистості і запропонувала терміни – "традиційне навчання" та "інноваційне навчання". Інноваційне навчання трактувалось, як процес і результат навчальної та освітньої діяльності, що стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі. Воно орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у середовищі за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми. У свою чергу, інновація є предметом особливої діяльності людини, яка не задоволена традиційними умовами, методами, способами і прагне не лише новизни змісту реалізації своїх зусиль, а передусім якісно нових результатів [1, с. 8, 21].

Педагогічна інновація – процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які до цього розв'язувались по-іншому. Досвід сьогодення доводить, що педагогічні інновації – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Педагогічним продуктом інновацій, як процесу творчої діяльності, є зростання педагогічної майстерності вчителя і керівника, рівня його культури, мислення, світогляду [2, с. 307]. Інноваційні методи більше звернені до свідомості й активності студентів у процесі навчання.

Сутність інноваційного навчання полягає в тому, що до навчального процесу залучаються всі студенти, кожен робить індивідуальний внесок – відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. У словнику-довіднику з методики викладання української мови пропонується таке визначення: *"Інноваційні методи навчання* – це нові методи, що вирізняються оригінальністю, незвичністю, певними можливостями [3, с. 118]. Однак у методичній та педагогічній літературі останніх років, окрім терміна *"інноваційні методи"*, з'явилися такі дидактичні дефініції, як: *"інтерактивні методи"*, *"інтерактивні технології"*, *"активні методи"*. Варто звернути увагу й на проблему "синонімічності" обґрунтування термінів "методи" й "технології" навчання в науковій літературі. Так, суть поняття "технології" трактується як усвідомлене практичне мистецтво, усвідомлена майстерність. Технологія позначає конкретні способи і засоби здійснення професійної діяльності. На початку 1990-х рр. поняття "технології" увійшло і до педагогічного лексикону. Таке перенесення стало можливим у рамках уявлення про педагогічний процес як штучно створену керовану систему, а також у зв'язку зі зростанням ролі інформаційних технологій у процесі навчання. Якщо "методи навчання" розглядають як спосіб діяльності, спрямованої на досягнення певної мети, то "технології навчання" – це система методів і прийомів взаємодії викладача й студентів у процесі навчання. Як бачимо, дефініції "методи навчання" і "технології навчання" не є тотожними. Визначення поняття "методи навчання" розглядається вужче, ніж поняття "технології навчання".

Проаналізуємо визначення поняття *"активні методи"*. Це способи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, які спонукають їх до активної розумової й практичної діяльності в процесі оволодіння матеріалом, коли активний не тільки викладач, але й студенти [7, с. 4]. Методи активного навчання сприяють розвиткові творчих здібностей, пізнавальної активності й самостійності; оволодінню навичками професійної майстерності в усіх її виявах.

Розглянемо детальніше термін "*інтерактивні методи*". Його ввів у 1975 році німецький дослідник Ганс Фріц. "inter" – англ. – взаємний та "act" – діяти, тобто здатність до взаємодії, перебування у режимі бесіди, діалогу, дії. Отже, інтерактивне навчання – це передусім діалогове навчання, у ході якого здійснюється взаємодія того, хто навчає, з тим, хто навчається. Сутність інтерактивних методів полягає у виробленні соціально важливих навичок роботи в колективі, взаємодії, дискусії, обговорення. Інтерактивні методи – це система способів одночасного здобуття, засвоєння і практичного застосування знань.

Інтерактивні технології – це організація навчання, що забезпечує здобуття знань засобами спільної діяльності через діалог, полілог учнів (студентів) між собою і з учителем (викладачем). Інтерактивний означає такий, що здатний взаємодіяти або знаходитися в режимі бесіди, діалогу з ким-небудь (учителем, іншими суб'єктами навчального процесу) або чим-небудь (комп'ютером). Така діяльність відповідає особистісно зорієнтованому підходу до навчання, а також узгоджується з вимогами загальноєвропейських рекомендацій щодо гуманізації та демократизації навчального процесу. Під час цієї діяльності забезпечується можливість для самореалізації особистості кожного студента, формуються сприятливі взаємовідносини у навчальній групі. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. [5, с. 24-26]. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх його учасників. Під час такого навчання студент стає не об'єктом, а суб'єктом навчання, він відчуває себе активним учасником подій і власної освіти та розвитку. Це забезпечує внутрішню мотивацію навчання і сприяє його ефективності. Інтерактивні методи навчання не є новими, вони використовувалися ще на початку минулого століття (лабораторно-бригадний і проектний методи, робота в парах змінного складу, виробничі й трудові екскурсії та практики). Пізніше елементи інтерактивного

навчання зустрічаємо у В. Сухомлинського та працях учителів-новаторів Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна, С. Лисенкової (70-80-ті роки ХХ ст.). Організація інтерактивного українськомовного навчання майбутніх учителів початкових класів передбачає моделювання професійних ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Таке навчання сприяє формуванню комунікативних умінь, навичок студентів і створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу майбутньому педагогу стати справжнім лідером колективу. Під час інтерактивного навчання студенти вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати виважені рішення.

Отже, проаналізувавши дефініції понять "інноваційні методи", "активні методи", "інтерактивні методи", "інтерактивні технології", можна стверджувати, що вони мають дуже близький зміст. Насамперед передбачають *активність* особистості під час навчання, що є умовою свідомого засвоєння знань, умінь і навичок. Таким чином, позитивна динаміка формування мовнокомунікативних умінь майбутніх учителів-класоводів буде спостерігатися за умови вибору правильної та оптимально-практичної структури навчального процесу, в основі якої лежить використання *освітніх інновацій*.

Однак зазначене вище не дає жодних підстав стверджувати, що в умовах кредитно-модульної системи навчання педагог повинен обмежуватися тільки інноваційними методами навчання. Викладач повинен пам'ятати, що обов'язковим складником будь-яких методичних систем і класифікацій є так звані *традиційні методи навчання*. Ефективність застосування теоретично обґрунтованих і впроваджених у практику традиційних методів і прийомів навчання мови підтверджена педагогічною теорією і практикою. Так, О. Біляєв зазначав: "У викладанні мови витримали випробування часом багато традиційних методів навчання, зокрема розповідь учителя, евристична бесіда, спостереження над мовою та ін." [5, с. 23].

Розглядаючи традиційні методи навчання, слід пам'ятати, що їх вибір (як й інноваційних) визначається цілями навчання, загальнодидактичними принципами і змістом навчального матеріалу. А відсутність єдиної класифікації методів навчання мови свідчить про науковий пошук у площині нагромадження й узагальнення педагогічного досвіду викладачів-словесників.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с. – (Альма-матер).
2. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г.С. Костюк // Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. – К. : Рад. шк., 1989. – С. 307–374.
3. Кочан І. М. Словник-довідник із методики викладання української мови / І. М. Кочан, Н. М. Захлюпана. – [2-ге вид., виправл. і доповн.]. – Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – 306 с.
4. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах : підруч. для студ. вищ. навч. закл. освіти / [кол. авт.: М. І. Пентилюк, А. Г. Гелетова, С. О. Караман та ін. ; за ред. М. І. Пентилюк]. – К.: Ленвіт, 2000. – 267 с.
5. Навчання української мови в 10-11 класах: посіб. для вчителя / О. М. Біляев [та ін.]. – К. : Освіта, 1998. – 143 с.
6. Пирогов Н.И. Задачи учителя в школе // Антология педагогической мысли УССР / Сост. Н. П. Калениченко. – М., 1988. – 640 с.
7. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А. С. К., 2003. – 192 с.